

## ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ТРЕНЕРІВ-ВИКЛАДАЧІВ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

### FORMATION OF PEDAGOGICAL COMPETENCE OF FUTURE COACHES-TEACHERS IN AN INSTITUTION OF HIGHER EDUCATION

У статті розкрито шляхи формування педагогічної компетентності майбутніх тренерів-викладачів у закладі вищої освіти. Розглянуто нормативно-законодавчу базу, зосереджено увагу на стандарті вищої освіти України за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, освітньо-професійну програму «Фізична культура і спорт» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт» галузі 01 Освіта/Педагогіка. З'ясовано зміст ключових понять: «тренер-викладач», «педагогічна компетентність». На основі студіювання наукових джерел сформульовано авторський підхід до трактування поняття «педагогічна компетентність тренера-викладача», що розглядається, як здатність особистості до оволодіння сукупністю теоретичних знань із основ педагогіки, набуття практичних умінь, сформованості загальнолюдських цінностей, мотивації до творчого пошуку, професійного саморозвитку. Метою статті є окреслення шляхів формування педагогічної компетентності майбутніх тренерів-викладачів на заняттях із педагогіки фізичного виховання і спорту. Автором зосереджена увага на застосуванні інноваційних методів навчання у процесі проведення лекційно-практичних занять з дисципліни. Подано алгоритм застосування окремих із них: візуалізація, педагогічна підказка, асоціативний квест. Перелічено застосування й інших: інтерактивних, проєктних, особистісно-орієнтованих тощо, наведено приклади окремих із них. Запропоновано тематику проєктів, які практикувалися на заняттях з дисципліни. Авторкою встановлено ефективність використання ситуаційних завдань, наведено деякі приклади.

Встановлено, що такі завдання є результативними, позаяк у їх вирішення включається максимальна кількість студентів, формується культура ведення дискусії. Педагогічні ситуації спонукають здобувачів вищої освіти до пошуку правильних шляхів, уникнення професійних помилок, мотивують до оригінальності думок, креативності; формують загальнолюдські й демократичні цінності. Сформульовано висновки та визначено перспективи подальшого дослідження, які вбачає авторка у добірці творчо-пошукових завдань для самостійної роботи студентів – майбутніх тренерів-викладачів.

**Ключові слова:** заклад вищої освіти, тренер-викладач, педагогічна компетентність,

педагогіка фізичного виховання і спорту, інноваційні методи, ситуативні завдання.

The article reveals ways of the formation of the pedagogical competence of future coaches-teachers in an institution of higher education. The regulatory and legislative framework was considered, attention was focused on the standard of higher education of Ukraine in the specialty 017 Physical culture and sports for the first (Bachelor) level of higher education, the educational and professional program "Physical culture and sports" of the first (Bachelor) level of higher education in the specialty 017 Physical culture and sport of the field 01 Education/Pedagogy. The content of the key concepts: "coach-teacher", "pedagogical competence" has been clarified. Based on the study of scientific sources, the author's approach to the interpretation of the concept of "pedagogical competence of a coach-teacher" is formulated, which is considered as the ability of an individual to master a set of theoretical knowledge from the basics of pedagogy, acquire practical skills, form universal human values, motivation for creative search, professional self-development. The purpose of the article is to outline the ways of forming the pedagogical competence of future coaches-teachers in classes on Pedagogy of physical education and sports. The author focused attention on the application of innovative teaching methods in the process of conducting lecture-practical classes in the discipline. The algorithm for using some of them is given: visualization, pedagogical hint, associative quest. Other applications are also listed: interactive, project, person-oriented and others. The topics of the projects that were practiced in the discipline classes are presented. The author established the effectiveness of using situational tasks, some examples were given.

It has been established that such tasks are effective, since the maximum number of students is included in their solution, and a culture of discussion is formed. Pedagogical situations encourage students of higher education to search for the right paths, avoid professional mistakes, motivate originality of thoughts, creativity; form universal and democratic values. Conclusions are formulated and prospects for further research are determined, which the author sees in the selection of creative and research tasks for the independent work of students – future coaches-teachers.

**Key words:** institution of higher education, coach-teacher, pedagogical competence, pedagogy of physical education and sports, innovative methods, situational tasks.

УДК 378.124:796-051

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.3.10>

**Хома Т.В.,**

канд. пед. наук,

доцент кафедри фізичного виховання  
Державного вищого навчального  
закладу «Ужгородський національний  
університет»

#### Постановка проблеми у загальному вигляді.

Процес підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту базується на дотриманні нормативно-законодавчої бази – Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про фізичну культуру і спорт», Положень, пов'язаних із професійною

діяльністю. Компетентнісний підхід є пріоритетним і визначається стандартом вищої освіти України за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти [6], на основі якого розробляється освітньо-професійна програма спеціальності. Метою

її є підготовка фахівців, здатних розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов під час професійної діяльності або у процесі навчання, забезпечення процесу засвоєння здобувачами вищої освіти базових засад фізичної культури і спорту, формування необхідних вмінь та навичок тренера з обраного виду спорту для застосування на практиці отриманих знань. З-поміж спеціальних (фахових, предметних) компетентностей передбачено: «здатність розвивати критичне мислення, здійснювати навчання, виховання та соціалізацію особистості у сфері фізичної культури і спорту, застосовуючи різні педагогічні методи;... здатність до безперервного професійного розвитку» [2]. Новий підхід до підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту активізував дослідження у наукових колах.

Підготовка тренерів-викладачів спрямована на формування професійної компетентності, педагогічної зокрема. Це зумовлено тим, що вони здійснюють свою діяльність, пов'язану із населенням різних вікових категорій. Знання психологічних особливостей особистості та основ педагогіки є важливою умовою діяльності тренерів-викладачів. Для сучасних фахівців ключовим є не тільки розвиток рухових якостей, підготовка вихованців до досягнення високих спортивних результатів, а й формування загальнолюдських моральних цінностей, здоров'язберігаючої компетентності. Дотримуємось позиції К. Царенко: «успішність навчання дитини в ДЮСШ залежить від великої кількості знань, умінь, практичних навичок, ціннісних установок та інших характеристик тренера-викладача: педагогічного такту, емпатійності, здатності до правильного використання голосу, міміки, жестів, розуміння морфологічних та психічних можливостей юного спортсмена» [8, с. 29].

Тренування вихованців спрямоване на показ результативності спортивних досягнень. Не відхиляємо думки про те, що «У процесі навчання і тренування вирішуються також важливі виховні завдання. Тренери-викладачі повинні виховувати у юних спортсменів любов до праці й навчання, повагу до старших, почуття відповідальності, дисципліни. Важливими умовами успішної, виховної роботи є вчасний початок занять, добра їх організація, висока вимогливість до відвідування і виконання правилна змаганнях. Особливе значення має особистий приклад тренера-викладача. Тренер-викладач повинен слідувати за успішністю учнів, виконанням покладених на них обов'язків, підтримувати зв'язок з батьками юних спортсменів і загальноосвітньою школою» [7, с. 4].

У зв'язку з цим, проблема формування педагогічної компетентності майбутніх тренерів-викладачів у закладі вищої освіти є актуальною.

**Аналіз останніх досліджень.** Підготовка до майбутньої професійної діяльності тренерів-викладачів сфокусована у дослідженнях низки науковців (Власова Г., Костюкевич В., Корносенко О., Лайчук А., Надтока О., Сват'єв А., Царенко К. та інші). Дослідники вважають, що «основними чинниками, які мають враховуватися при організації процесу підготовки майбутнього тренера-викладача у вищих навчальних закладах, визначено: системний підхід до організації навчального процесу; професійна спрямованість дисциплін професійної підготовки; відповідність змісту меті і завданням професійної підготовки майбутнього тренера-викладача; відповідність навчально-методичного матеріалу тенденціям розвитку професійної діяльності майбутнього тренера-викладача згідно соціально-економічного розвитку суспільства; раціональний добір дисциплін відповідно до професійної діяльності майбутнього тренера-викладача» [4, с. 192.].

Підготовка тренерів із фітнесу вивчалася О. Корносенко. Дослідницею охарактеризовано компетентності, якими повинен володіти тренер: конструктивно-проектувальною, методично-технологічною, професійно-руховою, здоров'язберігальною, психолого-комунікативною, організаційно-управлінською, аналітико-діагностичною [1]. Саме такі складові впливають на успіх майбутньої професійної діяльності фахівців фізичної культури і спорту.

Розвиток професійно-педагогічної компетентності тренерів-викладачів в умовах підвищення кваліфікації деталізуємо, опираючись на дослідження К. Царенко. Розроблено та апробовано комплекс відповідних організаційно-педагогічних умов, з-поміж яких: «забезпечення взаємного інтелектуального та емоційного збагачення слухачів та викладачів курсів засобами інтерактивних педагогічних технологій; методичний супровід проектно-пошукової активності тренерів-викладачів у ході самостійної професійно-педагогічної діяльності; організація публічної рефлексії набутого досвіду засобами мотиваційного тренінгу та надання рекомендацій щодо розвитку необхідних компетентностей у міжкурсовий період» [8, с. 18]. Окремі дослідження вартує урахувати у процесі підготовки тренерів-викладачів в умовах закладу вищої освіти, з-поміж яких: організація самостійної роботи студентів.

Ми акцентуємо увагу на педагогічній компетентності, як важливій складовій підготовки конкурентоспроможних тренерів-викладачів. Вважаємо, що тренувальний процес повинен формувати у вихованців навички щодо дотримання спортивної етики та дисципліни, зміцнення здоров'я, дотримання вимог гігієни тренування та спеціального режиму спортсмена.

**Формулювання цілей статті.** Розкрити зміст та окреслити шляхи формування педагогічної

компетентності майбутніх тренерів-викладачів на заняттях із педагогіки фізичного виховання і спорту.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** З'ясуємо зміст ключових для нашого дослідження понять: «тренер-викладач», «педагогічна компетентність». Поняттям «тренер-викладач» позначається особа, яка має відповідну фізичну й фахову підготовку для проведення навчально-тренувальної діяльності в певному виді спорту, спрямовану на формування та вдосконалення спеціальних теоретико-практичних знань, умінь та фізичних навичок юних спортсменів, розвиток їхніх перспектив [5, с. 119]. Термін «педагогічна компетентність» за Л. Савченко та Л. Бешевець трактується як такий, що висуває високі професійні вимоги до особистості педагога, його професійно-значущих якостей, здатності до високоєфективної інноваційної діяльності, прояву нестандартного мислення, імпровізації, інтуїції, майстерності, що граничить з мистецтвом, професійним талантом... Складові педагогічної компетентності: теоретична компетентність; організаційна компетентність; проектувальна компетентність [3]. Поняття «педагогічна компетентність тренера-викладача» розглядається нами, як здатність особистості до оволодіння сукупністю теоретичних знань з основ педагогіки, набуття практичних умінь, сформованості загальнолюдських цінностей, мотивації до творчого пошуку, професійного саморозвитку.

Нами зацентовано увагу на формуванні теоретико-практичних умінь, що мали місце під час викладання дисципліни «Педагогіка фізичного виховання і спорту». Добиралися як традиційні, так й інноваційні методи. З-поміж останніх практикувалися такі:

1. Візуалізація. Здобувачам вищої освіти пропонувалися відеосюжети про співпрацю тренера з учнями молодшого шкільного віку, аналізувалися педагогічні підходи до дітей, культура мовлення, здатність мотивувати до занять спортом. Рекомендувалося скласти алгоритм роботи з вихованцями на початковому етапі тренування.

2. «Педагогічна підказка». Студентам демонструвався уривок із кінострічки про підготовку команди до Всеукраїнських змагань. Завдання: за результатами перегляду роботи тренера зі спортсменами скласти «педагогічну підказку» щодо покращення підготовки команди до змагань, психологічного налаштування до участі у грі.

3. «Асоціативний квест». Здобувачі освіти об'єднані у групи, кожна з яких отримує завдання про визначення найоптимальнішого шляху до перемоги у певному виді спорту.

У той же час практичні заняття у поєднанні з самостійною роботою студентів дають великі

можливості до застосування педагогічних технологій навчання: інтерактивних, проєктних, особистісно-орієнтованих та інших. Окрім того, практикується проведення занять квазіпрофесійного спрямування. Важливого значення надаємо педагогічним ситуаціям. Окремі з них:

1. Учень 5 класу звернувся за порадою до тренера щодо вибору виду спорту, яким він може займатися. До вподоби йому біг. Порадьте школяреві види спорту, пов'язані з бігом, розкажіть про досягнення відомих українських спортсменів-легкоатлетів.

2. Команді призначили нового тренера, на Ваш погляд, як «увійти» йому в роботу цієї команди? Які сторони тренера мають бути сильними, переконливими? Як розпочнете свою першу зустріч із командою та налаштуєте на позитивний лад?

3. У процесі тренування вихованець виявив невдоволення методичними підходами тренерами до добору фізичних навантажень. Як пояснити правильність вибору тренером системи вправ?

Як показує наше дослідження, такі завдання є ефективними, позаяк у їх вирішення включається максимальна кількість студентів, формується культура ведення дискусії. Окрім того, педагогічні ситуації спонукають здобувачів вищої освіти до пошуків правильних шляхів, уникнення професійних помилок, мотивують до оригінальності думок, креативності; формують загальнолюдські й демократичні цінності.

Нами відмічено, що застосування методу проєктів дає можливість презентувати власні підходи до майбутньої професійної діяльності. Серед студентських проєктів мали місце такі: «Тренер і здоров'я людини», «Як організувати сімейний туризм», «Роль тренера у психологічній підготовці до занять із плавання», «Фітнес-тренування як шлях до краси тіла», «Шляхи подолання шкідливих звичок».

Безперечно, сучасна педагогіка фізичного виховання і спорту рекомендує низку інновацій не тільки щодо методів, а й до форм та засобів організації тренерської діяльності, однак тренеру-викладачу слід добирати у своїй роботі такі, що враховують можливості, бажання вихованців, їх вікові та фізіологічні особливості, вольові якості.

**Висновки.** Розкрито зміст та окреслено шляхи формування педагогічної компетентності майбутніх тренерів-викладачів на заняттях із педагогіки фізичного виховання і спорту, наведено приклади окремих методів навчання та зацентовано увагу на ситуативних завданнях квазіпрофесійного спрямування.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у добірці творчо-пошукових завдань для самостійної роботи студентів – майбутніх тренерів-викладачів.

**БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:**

1. Корносенко О. К. Професійна підготовка майбутніх фітнес-тренерів: наукові основи і досвід : монографія. Полтава. ПНПУ імені В. Г. Короленка. 2016. 396 с.
2. Освітньо-професійна програма «Фізична культура і спорт» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт галузі 01 Освіта/Педагогіка. Кваліфікація: Бакалавр фізичної культури і спорту. Ужгород, 2022. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/46968> (дата звернення 28.01.2023)
3. Савченко Л. О., Бешеvecь Л. В. Педагогічна компетентність як складова професіоналізму вчителя. *Педагогіка вищої та середньої школи* : зб. наук. праць / ред. кол. : В. К. Буряк, Л. В. Кондрашова, Г. Б. Штельмах. Кривий Ріг, 2006. Вип. 15. С. 286-291.
4. Сватъев А. В., Власова Г. С. Особливості підготовки майбутнього тренера-викладача до професійної діяльності у вищих навчальних закладах. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*, 2009, № 10. С. 191–194.
5. Сватъев А. В. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутнього тренера-викладача до професійної діяльності : дис. ... д-ра. пед. н. : 13.00.04 / Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2013. 571 с.
6. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, галузь знань 01 «Освіта/Педагогіка», спеціальність 017 «Фізична культура і спорт». Київ : Міністерство освіти і науки України, 2019. 12 с. URL : [https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni\\_%20standarty/2019/04/25/017-fizichna-kultura-i-sportbakalavr.pdf](https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni_%20standarty/2019/04/25/017-fizichna-kultura-i-sportbakalavr.pdf) (дата звернення : 28. 01. 2023).
7. Тупесъв Ю. В. Методика проведення навчально-тренувальних занять зі спортивної боротьби. Миколаїв : МНУ, 2014. 46 с.
8. Царенко К. В. Розвиток професійно-педагогічної компетентності тренерів-викладачів дитячо-юнацьких спортивних шкіл у процесі підвищення кваліфікації: дис... к. пед. н.: 13.00.04. Запоріжжя, 2017. 284 с.